

**UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA” SIBIU
FACULTATEA DE LITERE ȘI ARTE**

TEZĂ DE DOCTORAT

EUGEN BARBU – STUDIU MONOGRAFIC

Coordonator științific:

Prof. univ. dr. ANA SELEJAN

Doctorand:

LUPEA CRISTINA

SIBIU, 2012

CUPRINS

Cuprins	
Argument	
Cap. I Profil biobibliografic	
Note bibliografice.....	
Cap. II Direcții epice postbelice. Opera lui Eugen Barbu în contextul literaturii	
Note bibliografice.....	
Cap. III Receptarea critică a operei lui Eugen Barbu	
Note bibliografice.....	
Cap. IV Concepția literară a lui Eugen Barbu	
Note bibliografice.....	
Partea I. UNIVERSUL PROZEI	
Cap. I Formula epică. Mobilitatea tematică	
Cap. II Proza scurtă	
Proza realist-socialistă. Proza periferiei. Narațiuni fantastice . Tipuri de personaje . Temporalitatea prozei. Spațialitatea epicului.	
Cap. III Romanele lui Eugen Barbu	
Romanele cu temă sportivă. <i>Groapa</i> -roman al periferiei bucureștene.	
<i>Șoseaua Nordului</i> - un roman al actualității . <i>Facerea lumii</i> -carte a genezei socialiste. Romanele istorice .	
Note bibliografice.....	

Partea a II-a. EUGEN BARBU-ISTORIC ȘI ESEIST LITERAR

Cap. I. O istorie polemică și antologică a literaturii de la origini până în prezent: proiecte, geneză , compoziție . Concepția lui Eugen Barbu despre istoria și critica literară . Receptarea critică a Istoriei literare a lui Eugen Barbu. Construcția Istoriei literare a lui Eugen Barbu: Semnificația titlului. Scenariul analitic. Critica pozitivă. Respingerile și motivațiile criticului .

Cap. II *Măștile lui Goethe*.....

Note bibliografice.....

Partea a III-a. PROZA SUBIECTIVĂ

Cap. I *Jurnal (1966)*.....

Cap. II *Ianus (1993)*.....

Cap. III **Jurnalul de călătorie:** *Foamea de spațiu și Jurnal în China*....

Cap. IV **Jurnalele de creație:** *Caietele Prințepelui*,

Note bibliografice.....

Partea a IV-a. ALTE IPOSTAZE ALE SCRITORULUI

Poetul. Reporterul. Dramaturgul. Traducătorul. Scenaristul.

Note bibliografice.....

Partea a V-a. PUBLICISTICA LUI EUGEN BARBU

Cap. I **Debut publicistic**.....

Cap. II **Reviste conduse de Eugen Barbu**.....

Cap. III **Direcțiile scrisului publicistic: Publicistica literară. Articole culturale. Publicistica politică. Gazetarul sportiv .**

Note bibliografice.....

CONCLUZII GENERALE.....

ANEXE: Cronologia articolelor lui Eugen Barbu (1947-1993).....

BIBLIOGRAFIE.....

REZUMAT

În urma îndelungatei documentări am constatat nu există niciun studiu dedicat lui Eugen Barbu, care să-l prezinte și să-i analizeze opera ca un întreg. Despre Eugen Barbu și creația lui s-a scris destul de mult dar nu suficient. La două decenii de la moartea scriitorului, opera se prezintă fragmentar lectorului. Numeroase studii critice sau articole au în vedere doar o parte din creația lui. Mărturisirile cu privire la activitatea sa, la raportul pe care l-a avut cu societatea în care a trăit, cunoașterea publicisticii și a evocărilor celor care l-au cunoscut mi-au fost utile în înțelegerea procesului de creație și a atitudinii artistului față de lumea operei. Fiindcă mi-am propus să realizez o monografie literară, o să mă distanțez în analiza mea de scandalurile în care a fost implicat. Singurele mențiuni referitoare la politică se vor regăsi în ultima parte a lucrării unde am supus atenției activitatea publicistică a lui Eugen Barbu. Aici voi analiza câteva articole cu tentă politică, însă numai pentru a demonstra colaborarea acestuia cu regimul ceaușist. Teza de doctorat, structurată în 5 părți, fiecare parte cu numeroase capitole și subcapitole, s-a dorit a se constitui într-o cercetare cât mai cuprinzătoare a creației barbiene. Scriitorul a traversat experiențe existențiale diverse (studii de drept și literatură, ofițer de jandarmi, jucător de fotbal și antrenor, tipograf, corector) a fost fascinat deopotrivă de lumea stadionului, de mediile muncitorești, de teatru, de poezie, de publicistică, de reportaj, de călătorie. La baza cercetării mele se află creațiile și jurnalele, traducerile, reportajele, scenariile de film care completează imaginea activității unui scriitor mereu prezent pe scena vieții publice. De-a lungul vieții a fost o explozie de energie, a creat o opera diversă și inegală din punct de vedere al valorii. Scriitorul își topește personalitatea sa în opera pe care noi, în calitate de lectori, suntem datori s-o reînsuflăm cu personalitatea noastră. Invit la o nouă lectură, având astfel privilegiul descoperirilor și refacerii destinului unei opere. E un fapt important și un act de cultură.

Metodele de cercetare aplicate în lucrare sunt investigația, analiza, comparația, studiul de caz. Principala strategie de lucru este sistematizarea informațiilor, structurarea lor pe baza unui plan logic.

Eugen Barbu, rămâne una dintre personalitățile marcante ale peisajului literar al secolului al XX-lea.

Studiul de față își propune să lanseze o provocare lectorului contemporan, celui care din diverse motive nu l-a citit pe Eugen Barbu, de a se apleca asupra operei lui și de ce nu, de a completa lucrarea de față cu alte interpretări.

Teza mea de doctorat este rodul unor lecturi numeroase,. Activitatea de cercetare și documentarea riguroasă asupra temei a impus utilizarea și fructificarea a numeroase volume de critică și istorie dicționare de scriitori, lucrări teoretice și articole apărute în periodice și antologii. Tema lucrării a fost abordată, mai întâi, din punct de vedere teoretic și critic, apoi analizată.

Demersul meu ulterior s-a clădit pe metodele de cercetare aplicate care au fost diverse: investigația, analiza, studiul de caz și comparația.

Eugen Barbu a fost un controversat scriitor al perioadei postbelice, admirat și judecat, iubit și denigrat în egală măsură. Pe parcursul lucrării nu am încercat niciodată nici să-l judec, nici să-l scuz, nici să-l acuz, deși recunosc, - stă în firea oamenilor să fim răutăcioși-, am fost tentată de multe ori s-o fac și poate pe alocuri mi-a scăpat câte o afirmație ironică. Am încercat să fiu obiectivă, să analizez la rece creația acestuia, în ciuda faptului că mi-a fost greu. Dar am găsit o soluție-simplă- prin care am reușit să duc la bun sfârșit studiul: am fost nevoită să distanțez cartea de imaginea celui care a scris-o.

Analiza creației barbiene a cuprins atât opera antumă cât și cea postumă care cuprinde un singur roman, Ianus, publicat la scurt timp după moartea scriitorului.

Prezenta lucrare debutează cu o parte introductivă în care am conturat pe baza interviurilor acordate și a mărturiilor din jurnale un cuprinzător profil bio-bibliografic. În prima parte am prezentat cronologic viața și activitatea literară a lui Eugen Barbu. Din amintirile din perioada adolescenței, experiența războiului și anilor de la Școala de Jandarmi sunt evocate întâmplări și evenimente menite a trasa în linii mari profilul spiritual al viitorului scriitor. Urmează apoi un capitol teoretic care are rolul de a stabili direcțiile epice postbelice și de a contextualiza scrierile lui Eugen Barbu; am prezentat de fapt cadrul social-politic și cultural-literar în care și-a completat și definitivat opera.

Pentru a fixa și mai bine imaginea operei, alte capitole din această parte introductivă au în vedere receptarea critică a operei și crezul literar al scriitorului. Cercetarea propriu-zisă este structurată pe cinci părți, fiecare având un număr variabil de capitole și subcapitole.

Prima parte, cea mai cuprinzătoare e dedicată universului prozei barbiene. Aici am încercat să identific formula epică în care se încadrează Eugen Barbu, să surprind fizionomia volumelor de proză scurtă și tipologia romanelor. Am supus analizei câteva nuvele și povestiri

edificatoare. Literatura sa depinde de viața politică și reacționează la inițiativele regimului care a interzis orice formă de asociere sau de elaborare a altor estitici decât cea oficială.

Am observat că prozatorul abordează cu spontaneitate teme variate. Un spațiu generos este alocat nuvelor de început care au aceeași temă: descoperirea conștiinței de clasă, proces determinat de o împrejurare dramatică petrecută în familie sau la locul de muncă, ce-l transformă pe indecis într-un aprig susținător al doctrinei comuniste. Această schemă tipică pentru majoritatea nuvelor de debut este completată cu săvârșirea unui gest eroic prin care activistul își exprimă convingerea în beneficiile noii orientări și adeziunea totală la politica partidului. până și în cele mai reușite nuvele reeditate în numeroase volume, răzbate clișeul realist socialist. Punctele slabe ale prozei scurte derivă tocmai din aceste caracteristici.

După cum am observat nuvelele de debut sunt marcate de clișeul realist-socialist, tratând probleme de conștiință ale omului nou, constructor al noii societăți, ultimele părăsesc teritoriul ideologic pentru a-l experimenta pe cel fantastic, senzațional. Se încadrează în această categorie nuvelele ce gravitează în jurul romanului *Princepele*.

Perspectiva de abordare a romanelor este una analitică, studiul axându-se pe evidențierea specificului narațiunii, a tipurilor de personaje, precum și a spațiilor și situațiilor epice frecvente. *Groapa* e un unul din romanele deceniului cu cele mai puține elemente realist-socialiste. Greșeala comisă de Eugen Barbu constă în publicare a două romane realist -socialiste: în 1959, *Șoseaua Nordului* și în 1963, *Facerea lumii*. Mobilitatea tematică se observă prin trecerea de la mediul periferic, populat de muncitori și lipsit de ideologia realist socialist, la descrierea Griviței în următoarele două romane, *Șoseaua Nordului* și *Facerea lumii*. E destul de curios din punctual meu de vedere apariția aceasta întârziată a celor două romane atunci când aproape nimeni nu mai cerea așa ceva, să nu uităm că după anul 1960 urmează o perioadă mai relaxată, de calm ideologic. În creația sa, Eugen Barbu surprinde momente din societatea în care a trăit surprinzând interdependența dintre mediul social evocat și personajele conturate.

În încercarea de a mulțumi și publicul și partidul, și pentru a atrage cititorii de partea lui utilizează în realizarea romanului *Șoseaua Nordului*, două artificii de construcție. În primul rând îi imprimă o notă captivantă printr-o serie de acțiuni: evadări, sabotaje, povești de dragoste. În al doilea rând, păstrând integru chipul omului politic, al comunistului, va insera pe parcursul romanului biografia personajelor comuniste, la rândul ei plină de senzațional. Dăruirea totală în slujba partidului îl va conduce spre eșec.

Soseaua prezintă evenimentele dramatice din preajma ultimului război mondial. În romanul Șoseaua Nordului se oglinește realismul-socialist, reflectat atât prin subiect cât și etica idealizată a personajelor cărora Barbu le refuză analiza psihologică, personajele sunt surprinse acționând și foarte puțin vorbind.

Volumul care cumulează cele mai multe atribute ale literaturii realist-socialiste vorbește despre existența cotidiană și contemporană. *Facerea lumii* continuă viziunea comunistă a primilor ani, ilustrând cu succes tipul literaturii aservite. Constituirea economiei socialiste. În *Facerea lumii* optica se schimbă puțin, se inversează raportul acțiune-psihologie, acțiunea trecând pe locul secund, întâietate au aici cazurile de conștiință ale omului nou. Eugen Barbu a reușit ca prin intermediul personajelor să exprime gândurile și sentimentele proprii cu privire la o problemă. Personajele barbiene sunt cuprinse de suflul comunist pentru care sunt gata oricând săucidă. Creațiile surprind viața la toate nivele: social, etnic, etic, și economic, mult mai puțin psihologic.

Schimbarea registrului tematic aduce modificări și la nivelul scriiturii. Romanele din a doua perioada necesită o serioasă documentare, autorul nu se mai exprimă liber, renunță să se mai inspire din realitatea imediată, pe care a descrie-o în narațiunile anterioare.

Începând cu romanul *Princepele*, Eugen Barbu inaugurează o altă paradigmă: lumii primitive, aflate în proces de formare îi ia locul o alta sofisticată dar în proces de descompunere. Dacă prima îi era familiară, cu a doua se familiarizează, consultând nenumărate surse, folosind pasaje din diferite cărți, din cele mai vaste domenii.

În lucrarea de față am încercat să conturez un controversat scriitor al perioadei postbelice, și spun controversat fiindcă de foarte multe ori au existat opinii diferite în receptarea operei, i-au fost deschise două dosare în care a fost acuzat de plagiat. Au fost puse sub lupă două romane *Princepele* și *Incognito*. Acesta din urmă îi va aduce după 1990 și excluderea prozatorului din Uniunea Scriitorului.

Capitolul se încheie cu constatarea că în evoluția romanului, proza barbiană reprezintă totuși un pas decisiv înainte.

Cercetare întreprinsă continuă cu a doua parte a lucrării care vizează alte două ipostaze ale scriitorului: cea de istoric și eseist literar. Pentru prima ipostază am analizat volumul *O istorie polemică și antologică de la origini până în prezent* în care Eugen Barbu a încercat să prezinte un tablou al poeziei contemporane, iar pentru a doua ipostază-volumul *Măștile* lui Goethe.

Proza subiectivă și jurnalul de creație și de călătorie fac obiectul celei de treia părți a lucrării, partea a patra având în vedere alte aspecte ale creației: poezia, traduceri, scenariile de film

Ultima parte a prezentei lucrări, Publicistica lui Eugen Barbu, pune accentul pe perioada în care acesta a ocupat funcția de redactor șef la: Luceafărul și Săptămâna culturală a Capitalei, fără să omit publicistica de la revista România Mare al cărei director fondator a fost împreună cu bunul lui camarad Cornelii Vadim Tudor. Din cei 69 de ani câți i-au fost hărăziți de soartă mai mult de 45 și-i dedică publicisticii.

La revista Săptămâna care e pe placul activiștilor de partid duce campanii împotriva Uniunii Scriitorilor, susținut de PCR, împotriva tuturor rivalilor și adversarilor și a celor din exil. Activitatea publicistică este ordonată în funcție de problematica pe care o abordează.

Ceea ce aduc nou în această parte care tratează publicistica este întocmirea cronologiei articolelor lui Eugen Barbu. Anexele așezate la finalul lucrării înlesnesc și deschid calea unei alte lucrări care să trateze în detaliu activitatea publicistică barbiană.

Teza se încheie cu un capitol de Concluzii și o cuprinzătoare listă bibliografică. În lucrare am valorificat volume de proza, poezie și dramaturgie dar și articole precum și numeroase volume de critică și istorie literară, dicționare. Suportul critic pe care se sprijină teza este constituit din numeroase studii.

Pentru întocmirea lucrării am folosit un o varietate de surse bibliografice, din care cititorul în urma lecturii își poate forma o părere concludentă asupra procesului de receptare a operei lui Eugen Barbu, atât la nivelul anilor 1960-1970, cât și în prezent.

Numeroși exegeți au elaborat studii analitice ale creației barbiene. Informații suplimentare semnificative care mi-au fost de un real folos au fost furnizate de Cristian Sandache, Henri Zalis și Emil Manu. Am întâmpinat dificultăți în aflarea unor cărți de critică apărute într-o singură ediție sau în tiraje restrânse.

Am acordat o atenție sporită selectării textelor critice. În organizarea materialului prelucrat, am recurs la procedeul sistematizării. În acest sens, am pornit de la sugestiile de interpretare oferite de critica literară, încercând să descopăr valențe noi ale scrierilor dar și să observ ce scrieri au fost comentate și care au fost lăsate într-un con de umbră. Concluziile la care am ajuns au fost că, în general, creațiile elaborate, cu valențe literare, au captat, pe bună dreptate, interesul exegeților. Fiecare capitol este urmat de note bibliografice, care aduc informații suplimentare cu scopul de a completa lucrarea.

De asemenea, am realizat o cronologie a articolelor lui Eugen Barbu publicate în cele mai importante reviste ale vremii. De apreciazabilă amploare, Anexele completează capitolul dedicat publicisticii.

În urma lecturii romanelor pot afirma că Eugen Barbu e pe nedrept marginalizat și că ar merita să fie reabilitat. De asemenea, aș mai propune reintroducerea în programa școlară a romanului *Groapa*.

În peisajul literar al secolului al XX-lea Eugen Barbu, rămâne una dintre personalități. El reușește să ofere lectorilor și nu numai, o creație impresionantă.

Nicio clipă nu l-am judecat așa cum nici să-l justific nu am încercat. Demersul meu a avut în vedere restituirea acestui scriitor pe baza cărților care l-au impus definitiv ca scriitor: *Groapa*, *Princepele*, *Săptămâna nebunilor*, opere ce sintetizează marile teme ale creației barbiene. Negat, contestat sau lăudat, cu o operă inegală, Eugen Barbu susținător al ideologiei naționalist-comuniste și-a manifestat atașamentul față de versiunea națională a ideologiei comuniste așa cum o proclamase Nicolae Ceaușescu la Congresul al IX-lea al PCR. Scriitorul s-a conformat exigențelor realist-socialiste și se aliază cu regimul renunțând în favoarea acestuia la onoare și devenin o porta-voce a acestuia. Literatura lui intră în zona de influență a regimului comunist, și se confruntă cu necesitatea evitării interdicțiilor ce a caracterizat literatura controlată politic.